

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

Филологиялық серия
1997 жылдан бастап шығады

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

Филологическая серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3528

№ 4 (2022)

Павлодар

**НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
ТОРАЙГЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА**

Филологическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

О постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ30VPY00029268

выдано

Министерством информации и общественного развития
Республики Казахстан

Тематическая направленность
публикация материалов в области филологии

Подписной индекс – 76132

<https://doi.org/10.48081/HXDG5690>

Бас редакторы – главный редактор

Жусупов Н. К.

д.ф.н., профессор

Заместитель главного редактора

Анесова А. Ж., *доктор PhD*

Ответственный секретарь

Уайханова М. А., *доктор PhD*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Дементьев В. В., *д.ф.н., профессор (Российская Федерация)*

Еспенбетов А. С., *д.ф.н., профессор*

Трушев А. К., *д.ф.н., профессор*

Маслова В. А., *д.ф.н., профессор (Белоруссия)*

Пименова М. В., *д.ф.н., профессор (Российская Федерация)*

Баратова М. Н., *д.ф.н., профессор*

Аймухамбет Ж. А., *д.ф.н., профессор*

Шапауов Ә. Қ., *к.ф.н., профессор*

Шокубаева З. Ж., *технический редактор*

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/UNQY7861>

*Г. А. Кузембаева

Қ. Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті,
Қазақстан Республикасы, Ақтөбе қ.

ҚАЗАҚ ЛИНГВОМӘДЕНИЕТІНДЕГІ «ЕҢБЕК» АССОЦИАТИВТІ ӨРІСІ

Әртүрлі мәдениеттерде елдің дамуы және жеке тұлғаның өмірі мен іс-әрекет етуіне тікелей қатысы бар еңбек негізгі құндылықтар қатарына жатады. Алайда, сол мәдениеттерде еңбектің концептуалдануы адамның дүниетанымы мен қоршаған дүниені тануы арасындағы басқа мәдениет өкілдерінен айырмашылығымен айқындалады. Орыс тілі мен мәдениеті өкілдері үшін еңбек тарихи тұрғыдан байлыққа жетуге бағытталмаған адамның маңызды іс-әрекеті болса, американдық лингвомәдениетте еңбек жақсы қаржылық жағдай, белгілі бір өмір деңгейін сақтау үшін емес, рахат алу үшін жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Ал неміс азаматы үшін еңбек тәртіп пен ұқыптылық, жұмысқа жауапкершілікпен қарау және ептілік секілді ұғымдардан тұрады. Осыда тұрғыда, бұл зерттеудің мақсаты қазақ тілі мен мәдениеті өкілдерінің тілдік санасында еңбектің концептуалдануын, оның этномәдени ерекшеліктерін айқындау және оны ассоциативті өріс түрінде бейнелеу болып табылады. Негізгі зерттеу әдісі 225 қазақ тілі мен мәдениеті өкілдерінің арасында өткізілген еркін ассоциативті эксперимент болды. «Еңбек» ынталандырушы сөзін қолданып өткізілген еркін ассоциативті эксперимент нәтижесінде ЕҢБЕК ассоциативті өрісі (300/95/53) қазақ тілдік санасында еңбектің күнделікті, ауыр, өмірлік жұмыс / адал, көп тер төгіп, болашағын үшін жұмыс жасау, маңдай, қара, таза төккен тер / көп тер төгу, ақша табу сияқты ұғымдармен ассоциацияланатындығын айқындады.

Кілтті сөздер: еңбек, қазақ тілі, мәдениет, психоллингвистикалық тәсіл, тілдік сана, еркін ассоциативті эксперимент.

Кіріспе

Білімнің адами өзекті заманында тілдік сананы психолінгвистикалық зерттеудің маңызы артып келеді. Адамның тарихты, әдебиетті, тіл мен ұлттық дәстүрді айқындайтын белгілі бір мәдениетке жатуы оның дүниетанымы мен қоршаған дүниені тануы арасындағы басқа мәдениет өкілдерінен айырмашылығын анықтайды [1]. Ғалымдар ұғымдардың мағыналық қасиеттері лингвистикалық және мәдени тұрғыдан ерекше екендігімен келіседі [2; 3]. Қазіргі психолінгвистикада ассоциативті эксперимент арқылы мәдени концептілерді айқындау кеңінен орын алып отыр [4; 7].

Қазақ тіл білімінде Қазақстан Республикасында тұратын этностардың тілдік санасын зерттеу үшін жаппай ассоциативті эксперименттер жүргізілді [8; 9]. Алайда, бұл мәселенің маңыздылығы бүгінгі күнге дейін зерттеушілердің қазақ мәдениеті құндылықтарының этномәдени ерекшеліктерін зерттеуге тиісті көңіл бөлмеуімен айқындалады. Құндылықтардың қоғамдағы орны мен рөлін нақты ғылыми тұрғыдан түсінбей, қоғамның аксиологиялық негіздерінің мәні мен сипаттамаларын және құндылық сезімді қалыптастырушы өзекті анықтамай қоғамның одан әрі дамуын болжау мүмкін емес [10].

Еңбек көптеген мәдениеттерде ел үшін де, жеке тұлға үшін де маңызды негізгі құндылықтар қатарына жатады. Орыс тілі мен мәдениеті өкілдері үшін еңбек тарихи тұрғыдан материалдық әл-ауқатқа, әсіресе байлыққа жетуге бағытталмаған ең маңызды іс-әрекет болып табылады [11]. Алайда, американдық лингвомәдениетте еңбекке көзқарас қарама-қайшы: жақсы қаржылық жағдай белгілі бір өмір деңгейін сақтау үшін емес, рахат алу үшін жұмыс істеуге мүмкіндік береді [12]. Неміс азаматы үшін еңбек көптеген маңызды ұғымдардан тұрады: тәртіп пен ұқыптылық, жұмысқа жауапкершілікпен қарау және ептілік [13]. Осы тұрғыдан, бұл зерттеудің мақсаты қазақ тілі мен мәдениеті өкілдерінің тілдік санасында еңбектің концептуалдануын, оның этномәдени ерекшеліктерін айқындау және оны ассоциативті өріс түрінде бейнелеу болып табылады.

Материалдар мен әдістер

Қазақ ұлттық санасында еңбектің концептуалдануын суреттеу, ассоциативті өрісін құру мақсатында еркін ассоциативті эксперимент жүргізілді. Ассоциативті эксперимент ынталандырушы (стимул) сөзге жауап беруде субъектілердің еркін таңдауына негізделді. Экспериментке қатысушылар «еңбек» ынталандырушы сөзіне ойға келген алғашқы сөздермен жауап беруі керек болды.

Еркін ассоциативті эксперимент қазақ тілі мен мәдениеті өкілдерінің арасында өткізілді. Эксперимент сауалнамасы қатысушылардың ана тілі – қазақ тілінде Google Forms платформасында құрастырылып, WhatsApp

элеуметтік желісі арқылы таратылды. Эксперимент кезінде зерттелушілер демографиялық ақпарат – өздерінің жынысын, жасын, тұрақты тұратын жерін көрсетуі керек болды. Содан кейін зерттелушілерге «Еңбек» сөзіне ассоциация беріңіз, ойыңызға келген алғашқы сөздерді жазыңыз» деген тапсырма берілді. Эксперимент қатысушылары 225 адамды, оның ішінде 96 ер, 129 әйел адамды құрады.

Нәтижелер мен талқылау

Еркін ассоциативті эксперимент нәтижесінде «еңбек» ынталандырушы сөзіне алынған ассоциациялар жиынтығы ЕҢБЕК ассоциативті өрісін құрады. Барлық ассоциациялар 300 сөзді құралаы, олардың ішінде 95 – әр түрлі сөз, 53 – дара сөз.

Ассоциативті өрістің ортасы мен перифериясы қалыптастырылды. Өрістің ортасы ынталандырушы сөзге келтірілген реакциялардың жиі кездесетіндерінен тұрады, ал периферия ассоциациялардың қалған бөлігін білдіреді. ЕҢБЕК ассоциативті өрісінің ортасына 10 % немесе одан да көп пайыздық жиілік индексімен айқындалатын реакциялар енді. Өрістің жақын перифериясына 5-10 %, алыс перифериясына ≤ 5 %, шеткі перифериясына дара реакциялар кірді (Кесте 1).

1-кесте – ЕҢБЕК ассоциативті өрісі

Орта ≥10	(күнделікті, ауыр, өмірлік) жұмыс / (адал, көп тер төгіп, болашағын үшін) жұмыс жасау (істеу) 55 (18,33 %)
Жақын периферия 5-10	(маңдай, қара, таза төккен) тер / көп тер төгу 29 (9,66 %), ақша (табу) 23 (7,66 %)
Алыс периферия ≤5	нан (табу) / еңбекпен тапқан нан тәтті / еңбектің наны тәтті, жалқаудың жаны тәтті 12 (4 %), (өмірлік) іс / әрекет / іс-әрекет / әрекет жасау / бір іс жасау / іс-әрекеттену / болашағынды ақтайтын өз-өзіңе мақтана алатындай іс-әрекет 12 (4 %), адал / адалдық 9 (3 %), талпыныс / талпыну 6 (2 %), мақсат / мақсатқа жету / мақсатқа жеткізетін нәрсе 5 (1,66 %), (тапқан, адал) табыс (табу) 5 (1,66 %), (жарқын, отбасынның) болашақ 5 (1,66 %), нәтиже (көру) / істің нәтижесі 5 (1,66 %), береке 4 (1,33 %), еңбек етсең ерінбей, тояды қарның тіленбей 4 (1,33 %), күрек 4 (1,33 %), күш (салу) / күш-жігер 4 (1,33 %), тырысу 4 (1,33 %), (физикалық рахатты) шаршау 4 (1,33 %), шыдамдылық / шыдау 4 (1,33 %), адамды айуаннан ажыратушы / адамды адам қылатын еңбек / еңбек – ер атандырап 3 (1 %), ету 3 (1 %), қызмет 3 (1 %), таза / тазалық 3 (1 %), талап / талаптану 3 (1 %), арман / өз арманың жолындағы 100 %-тің 99 %-ы 2 (0,66 %), (адал) ас 2 (0,66 %), байлық 2 (0,66%), бәрін жеңбек 2 (0,66 %), білім / білімді болу 2 (0,66 %), ету парыз / ету керек 2 (0,66 %), жалқаулықтан бас тарту (жеңу) 2 (0,66 %), жарқын келешекке жол 2 (0,66 %), жеміс 2 (0,66 %), жігер 2 (0,66 %), (түбі) зейнет 2 (0,66%), қайрат 2 (0,66 %), қиындық 2 (0,66 %), пайда (әкелу) 2 (0,66 %), тәртіп 2 (0,66 %), труд 2 (0,66 %), тіршілік (ету) 2 (0,66 %), ырыс 2, шаруа / шаруашылық 2 (0,66 %)
Шеткі периферия <i>Дара ассоциация</i>	алға ұмтылу, амал ету, ана, ақылы, бағалану керек, балаларын, ата-анасын асырау, бар, бейнет, бос отырмау, даму, дәулет, демалыс, денсаулық, еңбексүйгіштік, еңбекке баулу, еңбектеп жүрген бала, ептілік, ерлік, етсең емесің, жалақы, жалқаулық, жетістік, кәсіби біліктілік, кәсіп, қозғалыс, көр, қажыр, құзырет, мамандық, маңызды, мекеме, молшылық, мұғалімдік, нәпсі, оқу, өзінің тұтынушылығын қамтамасыз ететін адам, өлшемді, өмір сүру, сәттілік, субботник, табандылық, табу үшін, тәжірибе, тірлік, тырмысу, уақыт, ұқыптылық, үзіліссіз, үй, шығармашылық, шыншылдық, ынта, іздену 1 (0,33 %)

Ассоциативті өрісті талдау негізінде ассоциациялар төмендегідей категорияларға бөлінді:

Іс-әрекет 74 (24,66 %): (маңдай, қара, таза төккен) тер / көп тер төгу 29, (өмірлік) іс / әрекет / іс-әрекет / әрекет жасау / бір іс жасау / іс-әрекеттену / болашағынды ақтайтын өз-өзіне мақтана алатындай іс-әрекет 12, күш (салу) / күш-жігер 4, тырысу 4, (физикалық рахатты) шаршау 4, ету 3, ету парыз / ету керек 2, жалқаулықтан бас тарту (жеңу) 2, тіршілік (ету) 2, алға ұмтылу, амал ету, балаларын, ата-анасын асырау, бос отырмау, еңбекке баулу, оқу, өзінің тұтынушылығын қамтамасыз ету, өмір сүру, табу үшін, тырмысу, тірлік, іздену;

Жетістік 65 (21,66 %): талпыныс / талпыну 6, мақсат / мақсатқа жету / мақсатқа жеткізетін нәрсе 5, (жарқын, отбасынның) болашақ 5, нәтиже (көру) / істің нәтижесі 5, береке 4, еңбек етсең ерінбей, тояды қарның тіленбей 4, адамды айуаннан ажыратушы / адамды адам қылатын еңбек / еңбек – ер атандырар 3, талап / талаптану 3, арман / өз арманың жолындағы 100%-тің 99%-ы 2, (адал) ас 2, бәрін жеңбек 2, білім / білімді болу 2, жарқын келешекке жол 2, жеміс 2, (түбі) зейнет 2, демалыс, денсаулық, бар, даму, етсең емерсің, жетістік, кәсіби біліктілік, құзырет, мамандық, кәсіп, қозғалыс, көр, молшылық, нәпсі, сәттілік, тәжірибе;

Жұмыс 60 (20 %): (күнделікті, ауыр, өмірлік) жұмыс / (адал, көп тер төгіп, болашағың үшін) жұмыс жасау (істеу) 55, қызмет 3, труд 2;

Табыс 50 (16,66 %): ақша (табу) 23, нан (табу) / еңбекпен тапқан нан тәтті / еңбектің наны тәтті, жалқаудың жаны тәтті 12, (тапқан, адал) табыс (табу) 5, байлық 2, пайда (әкелу) 2, ырыс 2, ақылы, бағалану керек, жалақы, дәулет;

Адамдық қасиеттер 34 (11,33 %): адал / адалдық 9, шыдамдылық / шыдау 4, таза / тазалық 3, шаруа / шаруашылық 2, жігер 2, қайрат 2, тәртіп 2, еңбексүйгіштік, ептілік, ерлік, жалқаулық, қажыр, ұқыптылық, табандылық, шығармашылық, шыншылдық, ынта;

Еңбек объектісі 7 (2,33 %): күрек 4, мекеме, уақыт, үй;

Еңбек түрі 5 (1,66 %): маңызды, мұғалімдік, өлшемді, субботник, үзіліссіз;

Ауыр 3 (1 %): қиындық 2, бейнет;

Еңбек субъектісі 2 (0,66 %): ана, еңбектеп жүрген бала.

Қорытынды

Қазақ тілі мен мәдениеті өкілдерінің тілдік санасында еңбек ұғымының концептуалдануын анықтау мақсатында жүргізілген психолінгвистикалық (еркін ассоциативті) экспериментті құнды ақпарат көзі және мәдени концептілердің ішкі мазмұнын анықтаудың тиімді құралы деп есептейміз.

Қазақ тілі мен мәдениеті өкілдерінің арасында өткізілген еркін ассоциативті эксперимент нәтижесінде «еңбек» ынталандырушы сөзіне алынған ассоциациялардан құралған ЕҢБЕК ассоциативті өрісінің (300/95/53) ортасына (күнделікті, ауыр, өмірлік) жұмыс / (адал, көп тер төгіп, болашағын үшін) жұмыс жасау (істеу) 55 (18,33 %), ал жақын перифериясына (мандай, қара, таза төккен) тер / көп тер төгу 29 (9,66 %), ақша (табу) 23 (7,66 %) енді.

ЕҢБЕК ассоциативті өрісін талдау нәтижесінде алынған ассоциациялар категоризацияланды: Іс-әрекет, Жетістік, Жұмыс, Табыс, Адамдық қасиеттер, Еңбек объектісі, Еңбек түрі, Ауыр, Еңбек субъектісі категорияларына бөлінді. Категориялардың ең ауқымдылары іс-әрекет (24,66 %), жетістік (21,66 %), жұмыс (20 %) және табыс (16,66 %) болды.

Әртүрлі тіл мен мәдениеттердегі концептілерді анықтау және олар жататын халықтардың этникалық ерекшелігін зерттеу әртүрлі тілдік мәдениет өкілдерінің өзара түсіністік пен табысты мәдениетаралық әрекеттесуіне өз септігін тигізеді.

Қаржыландыру туралы ақпарат

Бұл зерттеу Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитеті тарапынан қаржыландырылады (ЖТН АР13268778).

Пайдаланған деректер тізімі

1 **Kuzembayeva, G., Zhumakhanova, A., Kulinich, M., Sinyachkin, V., Maydangalieva, Z.** Nobility in the linguistic consciousness of Russians and Kazakhs [Text] // *XLinguae*. – 2019. – № 12 (4). – P. 30–40.

2 **Soares, A. P., Comesaña, M., Pinheiro, A. P., Simões, A., Frade, C. S.** The adaptation of the Affective Norms for English Words (ANEW) for European Portuguese [Text] // *Behavior Research Methods*. – 2012. – № 44. – P. 256–69.

3 **Söderholm, C., Häyry, E., Laine, M., Karrasch, M.** Valence and Arousal Ratings for 420 Finnish Nouns by Age and Gender [Text] // *PLoS ONE*. – 2013. – № 8(8). – e72859.

4 **Тарасов, Е. Ф.** Предисловие. Базовые ценности носителей русской культуры [Текст] / И. В. Вашунина, В. В. Дронов, В. А. Ильина и др.; под ред. Е. Ф. Тарасова. – Москва: РУДН, 2020. – 479 с.

5 **Уфимцева, Н. В.** Содержание ценности «Жизнь» в языковом сознании при межкультурном сопоставлении [Текст] // *Вопросы психолингвистики*. – 2017. – № 4 (34). – С. 116–123.

6 **Lenart, I., Markovina, I., Endrődy, O.** Preschool Children's Verbal Image of the World: A Cross-Cultural Russian-Hungarian Comparison Based on Word

Associations [Text] // Journal of Tomsk State University. Philology. – 2021. – № 72. – P. 91–118.

7 **Nedashkivska, T., Kushmar, L.** Associative Way from Perception to Understanding: Associative Field vs Lexical-Semantic Field [Text] // Journal of Modern Education Review. – 2017. – № 7 (1). – P. 44–50.

8 **Джамбаева, Ж. А.** Ассоциативный эксперимент: методологические основы [Текст] // Вестник ЕНУ. – 2013. – № 1 (92). – С. 17–22.

9 **Дмитрюк, Н. В.** Ассоциативные словари как объект психолингвистической лексикографии: казахские ассоциативные словари КРАС-1978 и КАС-2014 [Текст] // Психолингвистика и лексикография. – 2018. – № 5. – С. 90-97.

10 **Шорманбаева, Д. Г.** Адаптация личности в условиях социокультурной трансформации общества [Текст] / Дис. на соиск. ... доктора философии (PhD). – Алматы, 2014. – 149 с.

11 Базовые ценности носителей русской культуры [Текст] / И. В. Вашунина, В. В. Дронов, В. А. Ильина и др.; под ред. Е.Ф. Тарасова. – Москва: РУДН, 2020. – 479 с.

12 **Островская, Т. А.** Концепт «труд» в русской и американской лингвокультурах [Текст] / Дис. на соиск. ... канд. филол. наук. – Краснодар, 2005. – 163 с.

13 **Буренкова, С. В.** Ключевые концепты немецкой лингвокультуры в диахроническом аспекте [Текст] // Инновационные технологии и подходы в межкультурной коммуникации, лингвистике и лингводидактике. Под ред. И. Ю. Колесова. – 2018. – С. 190–194.

References

1 **Kuzembayeva, G., Zhumakhanova, A., Kulinich, M., Sinyachkin, V., Maydangalieva, Z.** Nobility in the linguistic consciousness of Russians and Kazakhs [Text] // XLinguae. – 2019. – № 12 (4). – P. 30–40.

2 **Soares, A. P., Comesaña, M., Pinheiro, A. P., Simões, A., Frade, C. S.** The adaptation of the Affective Norms for English Words (ANEW) for European Portuguese [Text] // Behavior Research Methods. – 2012. – № 44. – P. 256–69.

3 **Söderholm, C., Häyry, E., Laine, M., Karrasch, M.** Valence and Arousal Ratings for 420 Finnish Nouns by Age and Gender [Text] // PLoS ONE. – 2013. – № 8(8). – e72859.

4 **Tarasov, E. F.** Predislovie. Bazovy'e cennosti nositelej russkoj kul'tury` [Foreword. Basic values of Russian culture bearers] [Text] / I. V. Vashunina, V. V. Dronov, V. A. Il'ina i dr.; pod red. E.F. Tarasova. – Moskva: RUDN, 2020. – 479 p.

5 **Ufimceva, N. V.** Soderzhanie cennosti «Zhizn'» v yazykovom soznanii pri mezhkul'turnom sopostavlenii [The content of value «life» in language consciousness via intercultural comparison] [Text] // Voprosy psixolingvistiki. – 2017. – № 4 (34). – P. 116–123.

6 **Lenart, I., Markovina, I., Endródy, O.** Preschool Children's Verbal Image of the World: A Cross-Cultural Russian-Hungarian Comparison Based on Word Associations [Text] // Journal of Tomsk State University. Philology. – 2021. – № 72. – P. 91–118.

7 **Nedashkivska, T., Kushmar, L.** Associative Way from Perception to Understanding: Associative Field vs Lexical-Semantic Field [Text] // Journal of Modern Education Review. – 2017. – № 7 (1). – P. 44–50.

8 **Dzhambaeva, Zh. A.** Associativny'j e'ksperiment: metodologicheskie osnovy' [Associative experiment: methodological basis] [Text] // Vestnik ENU. – 2013. – № 1 (92). – P. 17–22.

9 **Dmitryuk, N. V.** Associativny'e slovari kak ob'ekt psixolingvisticheskoy leksikografii: kazaxskie associativny'e slovari KRAS-1978 i KAS-2014 [Associative dictionary as an object of psycholinguistic lexicography: Kazakh associative dictionaries KRAD-1978 and KAD-2014] [Text] // Psixolingvistika i leksikografiya. – 2018. – № 5. – P. 90–97.

10 **Shormanbaeva, D. G.** Adaptaciya lichnosti v usloviyax sociokul'turnoj transformacii obshhestva [Adaptation of personality in conditions of social and cultural transformation of society] [Text] / Dis. na soisk. ... doktora filosofii (PhD). – Almaty, 2014. – 149 p.

11 Bazovy'e cennosti nositelej russkoj kul'tury' [Basic values of Russian culture bearers] [Text] / I. V. Vashunina, V. V. Dronov, V. A. Il'ina i dr.; pod red. E.F. Tarasova. – Moskva: RUDN, 2020. – 479 p.

12 **Ostrovskaya, T. A.** Koncept «trud» v russkoj i amerikanskoj lingvokul'turax [Concept of labour in Russian and American linguocultures] [Text] / Dis. na soisk. ... kand. filol. nauk. – Krasnodar, 2005. – 163 p.

13 **Burenkova, S. V.** Klyuchevy'e koncepty' nemeckoj lingvokul'tury' v diaxronicheskom aspekte [Key concepts of german linguoculture in diachronic aspect] [Text] // Innovacionny'e tehnologii i podxody' v mezhkul'turnoj kommunikacii, lingvistike i lingvodidaktike. Pod red. I.Yu. Kolesova. – 2018. – P. 190–194.

Материал 12.12.22 баспаға түсті.

*Г. А. Кузембаева

Актюбинский региональный университет имени К. Жубанова,

Республика Казахстан, г. Актөбе

Материал поступил в редакцию 12.12.22.

АССОЦИАТИВНОЕ ПОЛЕ «ТРУД» В КАЗАХСКОЙ ЛИНГВОКУЛЬТУРЕ

В разных культурах труд, непосредственно связанный с развитием страны, жизнью и деятельностью личности, относится к базовым ценностям. Однако концептуализация труда в этих культурах обусловлена отличием мировоззрения человека, его знаний об окружающем мире от представителей других культур. Для представителей русского языка и культуры труд – исторически важная человеческая деятельность, не направленная на достижение богатства, в то время как в американской культуре труд позволяет работать для удовольствия, а не для поддержания хорошего материального положения и определенного стандарта жизни. Для представителя немецкой культуры труд обусловлен такими понятиями как дисциплина и пунктуальность, ответственность за работу и ловкость. В этой связи, целью данного исследования является описание концептуализации труда в языковом сознании представителей казахского языка и культуры, выявление его этнокультурных особенностей и моделирование ассоциативного поля. Основным методом исследования стал свободный ассоциативный эксперимент, проведенный среди 225 представителей казахского языка и культуры. В результате ассоциативного эксперимента, проведенного со словом-стимулом «еңбек (труд)», ассоциативное поле ЕҢБЕК (ТРУД) (300/95/53) актуализировало наиболее актуальные в казахском языковом сознании ассоциации – повседневный, тяжелый труд жизни / честный труд во благо будущего, черный, чистый, пролитый пот со лба, зарабатывать деньги.

Ключевые слова: труд, казахский язык, культура, психолингвистический подход, языковое сознание, свободный ассоциативный эксперимент (САЭ).

*G. A. Kuzembayeva

K. Zhubanov Aktobe Regional University,
Republic of Kazakhstan, Aktobe
Material received on 12.12.22.

THE ASSOCIATIVE FIELD «LABOUR» IN THE KAZAKH LINGUISTIC CULTURE

Labour being directly related to the development of the country, the life and activities of the individual is one of the basic values in most cultures. However, the conceptualization of labour in different cultures is due to the difference in a person's worldview, their knowledge about the world around from representatives of other cultures. For representatives of the Russian language and culture, labour is a historically important human activity, not aimed at achieving wealth, while in American culture, work allows people to work for pleasure. For a representative of German culture, labour is associated with discipline and punctuality, responsibility for work and dexterity. In this respect, this study aims to describe the conceptualization of labour in the linguistic consciousness of representatives of the Kazakh language and culture, to identify its ethnocultural features and to model the associative field. The main research method was a free associative experiment conducted among the 225 Kazakh language and culture bearers. As a result of the associative experiment conducted with the stimulus word «еңбек (labour)», the associative field ЕҢБЕК (LABOUR) (300/95/53) actualized the most relevant associations in the Kazakh linguistic consciousness: everyday hard work of life / honest work for the benefit of the future, black, clean, sweat spilled from the forehead, earning money.

Keywords: labour, Kazakh language, culture, psycholinguistic approach, linguistic consciousness, free associative experiment.

Теруге 12.12.2022 ж. жіберілді. Басуға 30.12.2022 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

4,18 МБ RAM

Шартты баспа табағы 20,66. Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген: А. К. Темиргалинова

Корректорлар: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Тапсырыс № 3999

Сдано в набор 12.12.2022 г. Подписано в печать 30.12.2022 г.

Электронное издание

4,18 МБ RAM

Усл. печ. л. 20,66. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка: А. К. Темиргалинова

Корректоры: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Заказ № 3999

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik.tou.edu.kz